

אהרן דולגופולסקי. מחקר רב תשוקה צילום: איליה דולגופולסקי

"הוא רצה לחשוף את תחילת האנושות דרך הבלשנות"
בקונצרט-שיחה שארגנה המלחינה ציפי פליישר לזכר בעלה המנוח, הבלשן אהרן
דולגופולסקי, יבוצעו יצירות בהשראת מפעל חייו
חגי חיטרון
03.06.2019

עקוב

הרצאה קצרה מפי הבלשן דניאל אברין, על השקפתו מרחיקת הלכת של הבלשן אהרן
דולגופולסקי; יצירות קצרצרות של המלחינים סטלה לרנר ואראל פז, הערות עליהן, וביצוע
חוזר של שתיהן; לאחר מכן שיחה: הקהל שואל, המשתתפים עונים. כל זאת באירוע שיזמה
ומארגנת המלחינה ציפי פליישר, לזכרו של בעלה, הבלשן אהרן דולגופולסקי.
דולגופולסקי (1930–2012) נולד, גדל ופעל במוסקבה ועלה לישראל ב-1976. עוד לפני כן
נודע בחוגי המקצוע בדבקותו ב"נוסטרטיות", השקפה לפיה רוב השפות בעולם, עתיקות ולא
עתיקות, חיות וגם מתות, התפתחו משפה אחת יחידה — הנוסטרטית, ששררה לפני 15
אלף שנה. הנחה מרכזית בבסיס טיעונו של דולגופולסקי גזורה מתופעה ידועה ששמה
"מעתיק הגאים", תופעה שבה הבדלי ההגייה בין שפות שונות נראים שיטתיים, וכך ניתן
להסיק שיש קשר גנטי בין השפות. דוגמה בנאלית: Z במלים בגרמנית הופך ל-T באותן

מלים בהולנדית. קשר של השאלה, לעומת זאת, אינו גנטי: המלה "פרדס" בעברית, השאולה מפרסית, אינה מעידה על קשר גנטי בין עברית ופרסית.

נערה ושמה יצירה: על הביוגרפיה של ציפי פליישר

אם ההשקפה הנוסטרטית נכונה, אם אכן היתה פעם שפה אחת ברוב העולם, אם כל השפות, אז אחת המסקנות היא שיש קשר מעין גנטי בין עברית או ערבית ובין רוסית, למשל, וגם בין הונגרית ללטינית. דולגופולסקי אפילו חיבר מילון של השפה הנוסטרטית ובו שיחזורים של 3,000 שורשים נוסטרטיים.

ציפי פליישר. שמעה הרצאה ונכבשה

ציפי פליישר. שמעה הרצאה ונכבשה צילום: יגאל הררי

פליישר: "אהרן היה גאון, בעל ידע בלשני עצום של עשרות שפות, ידועות ונדירות. הוא עבד לילות שלמים גם בגיל 80"

"הוא היה אדם טוב מאוד, ידע את ערכו אבל היה צנוע בהליכותיו", היא מספרת על בעלה המנוח. "חיייו היו ממוקדים סביב מה שראה כעבודת קודש: חשיפת תחילתה של האנושות — דרך הבלשנות. אהרן היה גאון, בעל בקיאות אגדית. זו לא חוות דעת רק שלי אלא של מומחים — החוקר ויטלי שבורושקין מאוניברסיטת אן הרבור במישיגן, ואחרים, כתבו שעשה 'עבודה טיטאנית', ששום אדם אחר לא היה יכול להשתמש ככה במאות שפות, שהוא הקפיץ את הידע הבלשני בעשרות שנים, שזו זכות 'לעמוד על כתפיו'.

"מדובר בידע בלשני עצום של עשרות שפות, ידועות ונדירות, שבשלמותו שכן רק אצלו. כמות ידע בלתי נתפשת. 'הוכיחו' זאת 12 אלף פריטי הספרייה הפרטית שלו. הוא היה יכול לשבת לילה שלם ולעבוד גם כשכבר היה בן 80".

העובדה הזאת משתלבת גם ברגעי פטירתו, ממשיכה פליישר. "במובן מסוים, מותו של אהרן התרחש באופן סמלי. ב-2012, בבוקר יום קיץ, הוא קם מהמיטה ופנה כמו תמיד ישר אל שולחן העבודה שלו, באותו חדר. המטרים הספורים בדרך, הרצפה, היו גדושים מילונים לאין מספר. אני משערת שאהרן נתקל בספרים, כשל, נפל, תוך כדי כך גם לבו כשל. או אולי הלב כשל קודם. מיתת נשיקה".

מה אהב לעשות מלבד מחקר בלשני?

"הוא אהב לבשל, וגם אהב לצאת לרחוב, במיוחד לשוק, ולהאזין לישראלים מדברים. זה משך אותו במידה מטורפת. הוא אמר 'בישראל, כמעט כל אחד הוא פוליגלוט'. כלומר כל אחד הוא רב-לשוני, כי אפשר לשמוע בעברית שלו שרידים מהשפות הזרות של הוריו".

היו נקודות חיבור בין פעילותך כמלחינה לבין ההתעניינות של אהרן?

סטלה לרנר. "חשתי באחדות סימבולית של שני צדי המגילה"

סטלה לרנר. "חשתי באחדות סימבולית של שני צדי המגילה" צילום: איגור קרוטר

"הרגישות הפונטית היתה משותפת לשנינו. פעם אחת זה התבטא באופן מעשי, כשהלחנתי את היצירה 'דניאל בגוב האריות' שהטקסט שלה הוא בשפה הקופטית. אהרן בדק, עשה ליטושים, למרות שהשפה הקופטית עצמה לא כל כך עיניינה אותו".

איך בכלל הכרתם?

"זה היה ב-1976, השנה הראשונה של אהרן בישראל. הייתי תלמידת מ.א בחוג לבלשנות שמית באוניברסיטת תל אביב. אהרן, שעדיין התקשה מאוד לדבר עברית שוטפת, נתן הרצאת אורח על הגיית השפות הדרום-ערביות. האזנתי ופשוט 'נפלתי מהכיסא'. ביקשתי מראש החוג, גדעון גולדנברג, שיאשר לי לכתוב בהדרכתו של אהרן דולגופולסקי את אחת העבודות שהייתי חייבת בהן. גולדנברג נתן לי את הטלפון של מעון העולים בחיפה שבו אהרן התגורר. נסעתי לחיפה, טילפנתי אל אהרן למעון העולים ברחוב שדרות או"ם וביקשתי פגישה. באתי לפגישה עם מתנה, ספר מצולם של אחד הלהגים הדרום-ערביים. המתנה הזאת היתה בשבילו שוק טוטאלי.

"הפגישה השנייה היתה בתל אביב ואז, תוך כמה ימים, ידענו שנהיה יחד. התחתנו כדת משה וישראל, הייתי בת 32, הוריי כבר לא היו אז בחיים. הוא היה בן 48, החתונה בעצם החזירה אותי לעיר המולדת שלי. בהתחלה זה היה לי מוזר, לחזור לאחר 14 שנה. לאחר שהתנתקתי מחיפה לגמרי, הפכתי לתל אביבית ו'אכלתי את תל אביב', כמלחינה לתיאטרון בין השאר, כסטודנטית למוזיקה, כסטודנטית לבלשנות. אבל התאהבתי באהרן, בחיפה, בחיים. נולד לנו בן, יעקב. ליעקב יש בן, הנכד שלנו המדהים".

אראל פז. מוטיב של אנחה

אראל פז. מוטיב של אנחה צילום: שלמה חיון

בנכם הולך בדרכיכם?

"יעקב הוא חוקר מקרא, דוקטורנט באוניברסיטה העברית. דומה להוריו בפרפקציוניזם. אגב", ממשיכה פליישר, "רגעי אושר חזק עברו עלי כשהייתי כבר אשתו של אהרן ונוכחתי בשיעורים רגילים שלו באוניברסיטת חיפה לאורך קורס שלם. הייתי מאזינה רגילה 'מן החוץ' והאזנתי כמו כל הסטודנטים. אף אחד שם לא ידע שאני אשת המרצה".

מה את יכולה להגיד על חייכם בחיפה ועל הזוגיות שלכם?

"גרנו בבת גלים. אופי הזוגיות? לא ראיתי זוגיות כזאת בשום משפחה שאני מכירה. היינו גם יחד וגם כל אחד בעולמו, בייחודו".

ונשארתי בחיפה.

שרבוטים של אהרן דולגופולסקי

שרבוטים של אהרן דולגופולסקי צילום: עדן אוריון

"כן. זה ביתנו גם עכשיו, ולתמיד. אני קשורה עכשיו לאהרן לא פחות, ולא כאבלות מתמשכת. מתאימה לכך האמירה 'ויטה ברוויס, אַרס לונגה', שזה בערך 'החיים קצרים, האמנות

נמשכת'. האמנות וגם המדע. זו היתה אידיאולוגיית החיים של אהרן. האמת, גם אני קצת כזאת, ואולי לא קצת".

טבלאות חשודות

איזה מין יצירות חיברו סטלה לרנר ואראל פז, בהשראת התזה הנוסטרטית? לרנר הלחינה יצירה לקול ושלישיית נגנים ושמה "מגילת אהרן". פז הלחין יצירה לשלישייה ושמה "Aii".

סטלה לרנר כותבת שכאשר הלחינה את "מגילת אהרון" שקעה במחקר מקיף על אהרן דולגופולסקי והתוודעה בין השאר לפריט אחד מתוך ספרייתו הענקית, פריט שעורר בשעתו את חשדם של השלטונות הסובייטיים: מפה ענקית של ברית המועצות, מגולגלת, מכוסה בחלקה האחורי בטבלאות חשודות בכתב זעיר צפוף, סודי ומקודד.

לרנר: "חשתי מיד באחדות סימבולית של שני צדי המגילה — המפה הגיאופוליטית של ברית המועצות מצד אחד והמפה המוצפנת של השפה הנוסטרטית מצד שני".

כך צצה אצלה, היא אומרת, כותרת היצירה, ש'מגלגלת' את פיתולי דרכו וגורלו של אינטלקטואל יהודי שנולד במוסקבה בדיוק בתחילת עידן-הטרור של סטלין. "רעיון המגילה נתן השראה למבנה היצירה ולתוכנה: מבנה מעגלי, שנע בין העבר הקרוב לבין ראשית הציוויליזציה האנושית עם המלים העתיקות בנוסטרטית, מפי הזמרת; והתוכן, שבו נפתחים ונסגרים מעגלים וגלגולי נשמות של 'היהודי הנודד', שכל עולמו צרור במזוודתו". התוכן, היא ממשיכה, מורכב בעיקר משתי מנגינות: הגעגועים לשטעטל מבוטאים בשיר "עיירתי בֶּלֶץ", כסמל של יהודיות, והמוזיקה המגויסת של הפטיש והמגל. צירופן "מביע את השבר העמוק שחוו בני דורו של אהרן, בין השתייכות ליהדות ובין הרצון להשתייך לאידאולוגיה החדשה ולנפץ את העולם המסורתי".

אנחה קדמונית

אראל פז על יצירתו, שכותרתה "Aii": "נדמה לי שמלכתחילה, הפנייה שלי למוזיקה מקורה בתסכול מובנה מעולם המלים. השפה מעצבת ותוחמת את גבולות המציאות שלנו באופן שאינו חביב עליי, היא כאילו מארגנת וממשמעת את המציאויות השונות לתוך קופסאות של משמעות אחידה. יש כאן פרדוקס: ככל שהשפה מורכבת ורבת מלים יותר, היא 'סוגרת' ומאפשרת להכיל את המציאות באופן שבהכרח 'מקטין' אותה".

"לכל אחד מאיתנו יש משהו ייחודי, שהוא המשמעות ה'פתוחה' של המלה", הוא ממשיך. "כשאני כותב מוזיקה אני כמו שואף להיות בור, שאינו יודע אף מלה. כך אני שומר לי את המקום הפתוח. ב' Aii' אני מגלה למרבית ההפתעה שזו בדיוק המוזיקה שלי, המקום הפתוח שלי. 'מוטיב האנחה' הוא מעין חתימת ה-DNA שלי, או בשפה הישראלית-יידישאית, הקרעכץ. אני נהנה להניח כי אילו היה אפשר לעקוב אחר שורשי השפות עד למציאת המלים הראשונות נמצא שם את אותה אנחה רבת רגש והבעה".